

ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՅ ՓԱՌՔԸ

Գրեց՝ ՊՐՈՑ. Ն. ԱՏՈՆՑ

III

ԱՇՈՏ Մասիկերն էր այն մեծ անձը, որ իր եղբոր Շապուհի հետ հանեց երկիրը վհատ եւ լքուած վիճակից եւ գործնական հիմնադիրն եղաւ նոր եւ լուսաւոր շրջանի:

Մտրատ սպարապետի որդիքն էին, որ ընկան 772 թուի մարտում: Երկար ժամանակ ապրում են անյայտութեան մէջ: Արդեօք պատանգ էին ամիրապետի արքունիքում, թէ ապատանել էին հեռու Սպեր դաւառում, խուսափելով արարների վրէժխնդրութենէն եւ խոհուն լուսթեան մէջ պատրաստում էին առաջիկայ պայքարին: Նրանց հօրեղբայր Վասակը նմանապէս քաշուել էր Տայք, որտեղից հիմը պիտի դէկը վրաց քաղաքական վերածընունդի:

Աչոտը կոչուած է Մասիկեր գուցէ այնպէս, ինչպէս Արծրունի իշխաններից մէկը կոչուած էր Կովակեր: Հնարաւոր է նաեւ, որ հակապահնցողական արատամտութեան արդիւնք է այս յորջորջումը: Յայտնի է Աչոտի յարաբերութիւնը Ստանի Եպիսկոպոս՝ Թէոդոր Արեւիզարայի հետ կրօնական ինքիւրների առթիւ:

Աչոտի առաջին գործը եղաւ նոր եւ ապահով ոստանի հոգսը: Բազրատունեաց բնիկ ոստանը Դարոյքն էր (այժմեան Բայազիտը) Կողովիս գաւառում, Մասիսի ստորոտում: Դարոյքի ապահովութիւնը վտանգուել էր եւ ուղղապարտական արժէքը նսեմացել այն օրից, երբ արաբ ցեղերը՝ Կայսիկ եւ Ռեթմանիկ եկել եւ հաստատուել էին հարեւան Հարք եւ Ապահունիք գաւառներում: Մի կողմից՝ սրանք միւս կողմից՝ սատիկանական Դուինը մշտական պահակաօրքով, մէջտեղը՝ Դարոյքը երկուստեք հարուածի տակ:

Հայրենի միւս կալուածը Սպեր հեռու էր եւ հարուածելի Բիզանդիայի կողմից:

Դարոյքը եւ Սպերմինը մօտ Արեւելեան մեծ պետութեան, միւսը՝ Արեւմտեան Բազրատունի տոհմի երկու ոտներն էին, սամուր կոռուանները, որոնց յենուած էին փոփոխակի, նայելով ո՞ր պետութեան դէմ էին ծառանում եւ որի՞ն ծառայում:

Դարոյքը այժմ կորցրել էր իր նշանակութիւնը յիշեալ պատճառով:

Տեսանք, որ 875 թուին մեռաւ Խազրաց դէմ պատերազմելիս Ներսէհ Կամսարական: Այնուհետեւ Կամսարական իշխանները չեն յիշուած: Պէտք է ենթադրել որ տոհմը սպառուել էր: Աչոտ Մասիկեր օգտուած է այս համարանքից եւ Կամսարականների ժառանգներից դնում է Արչարունիքի մի մասը, ուր Բազարան էր եւ հաստատուած է այնտեղ:

Անակնկալ խոչնդոտ: Արչարունիքի մի մասը Արտաղերս հուշակաւոր ամրոցով պատկանում էր Մամիկոնեաններին: Այստեղ էր սմբացած Մուշեղ Մամիկոնեան իր ընտանիքով, Բազրեւանդի ճակատի հերոսը (Ղեւոնդ, էջ 171, հրատ. Շահնազ.): Արաբ Ջահապ իշխանը, այն որ ամուսնացել էր Մուշեղի գրտներներից մէկին, «յափշտակեալ էր մասն ինչ յԱրչարունեաց եւ խորհէր տիրել ի ձեռն կնոջ բոլոր աշխարհին»:

Ջահապը եկուոր արաբ ցեղերի պետն էր, որոնց պատճառով էր որ Աչոտ իր հայրենի ոստան Դարոյքից քաշուել էր Բազարան:

Այս անախորժ հարեւանութիւնն այժմ հետապնդում էր նրան, որ անհանդուրժելի էր: Աչոտ, միշտ իր եղբոր Շապուհի հետ, ընդդիմացան Ջահապի յաւակնութեան: Ոչ միայն տիրացան Արչարունիքին, այլ եւ «Ելեալք զկողմամբքն Շիրակայ հարին զզորսն Իսմայէլի որ ան, եւ զբաւեցին յինքեանս զՇիրակ եւ զԱչոցք եւ զգաւառն Տայոցդ. (Վարդան, էջ 76):